

אוכלוסיית הקורמורן הגמד בישראל 2020

יפעת ארצי, אוגוסט 2020

אוכלוסיית הקורמורן הגמד, *Phalacrocorax pygmeus*, בישראל עברה שינויים מהירים וחדים ב-70 השנים האחרונות: הכחדה, היעדרות למשך 15 שנה, חזרה מהירה לחריפה וקינן, שינויים בתפוצה וקונפליקט עם ענף המדגה.

להלן רקע, מאפייני האוכלוסייה ב-2020 ונתוני ממשק.

גודל אוכלוסייה בישראל בעבר: עד שנות ה-30 הקורמורן הגמד קינן (עשרות זוגות) וחרף בישראל במספרים גדולים, בעיקר בעמק החולה. יבוש החולה בשנות ה-50, והירי הנרחב בבריכות הדגים (שם ניזונו הקורמורנים באין אזורים לחים אחרים) הביא לקריסת האוכלוסייה בישראל. בשנות ה-60 וה-70 נרשמו רק כ-10 תצפיות על קורמורן גמד החורף בצפון הארץ. החל משנות ה-80 חלה התאוששות הדרגתית, וב-1992 נצפו עשרות פרטים מצפון לאפיקים ובחופי הכינרת, ותועד הקינן הראשון מאז שנות ה-50.

נתונים מפורטים לגבי קינן קורמורן גמד נאספו בין השנים 1998-2001. מנתונים אלו עולה שחלה עליה במספר הקינים במקביל לעליה במספר מושבות הקינן. גם מנתוני ספירות חודשיות של אוכלוסיית הקורמורן הגמד בישראל עולה כי גודל האוכלוסייה נמצא במגמת עליה, וכי בעמקים הצפוניים (החולה, בית שאן וזבולון) האוכלוסייה המקייצת גדולה מהאוכלוסייה החורפת (הפוך מהמצב בשנות ה-80 וה-90). מאז 2009 מתקיימת ספירה ארצית בקיץ, בתקופת תום הקינן, וכיום אוכלוסיית הקורמורן הגמד מונה בתום עונת הקינן אלפי פרטים, אשר חלקם נשארים לחרוף בישראל.

סטטוס בישראל: בשנת 2017 יצא הקורמורן הגמד מהרשימה האדומה של עופות מקננים בישראל, והסטטוס שלו השתנה מ"רגיש" (vulnerable) ל"לא בסיכון" (Least Concern). שינוי זה הוא ביטוי לעליה בגודל האוכלוסייה המקננת בישראל, וכן להגדלת תפוצתה אל איזור החוף.

פעולות ממשק: בעקבות העלייה בגודל אוכלוסיית הקורמורן הגמד נוצר קונפליקט עם ענף המדגה, והתרחשו מקרים של פגיעה במושבות קינן וירי בפרטים שניזונו בבריכות הדגים. עיקר הנזק למדגה מתמקד בתקופת הקינן, אז הבריכות מאוכלסות בדגיגים.

בחורף 2000/1999 התבצעה הטרדת קורמורנים גמדים בעמק בית שאן על מנת לגרום לפרטים לעזוב את מדגי העמק ולעבור ללון באזור הכינרת. בשל פעולה זו קורמורנים רבים עברו לקנן בהאון, והיקף הקינן בעמק בית שאן ירד במקביל. מאז נמשך ממשק ההטרדה בעמק המעינות, בדגש על מניעת קינן קורמורן גמד באיזור זה.

גידול באוכלוסיית הקורמורן הגמד באיזור החוף, התבססות מושבת קינון בבריכות תמסח, לצד הוצאת המין מהספר האדום, שימשו כבסיס להחלטה לשלב ממשק דילול באזור חוף כרמל והשרון. היתרי ירי ניתנים בשטח בריכות הדגים באיזור זה- הזורע, חוף כרמל ועמק חפר. כמו כן, בשנת 2018, בוצעה כריתה של חלק מהאשלים בבריכות תמסח, בכדי לצמצם את שטח הקינון הזמין במקום.

הערכת גודל אוכלוסיית הקורמורן הגמד בישראל

בכל שנה נאמד גודל האוכלוסייה המקסימאלי בישראל, בעזרת ספירה ארצית שמתקיימת באמצע חודש אוגוסט- תום עונת הקינון, לאחר פריחת הגוזלים. גודל זה מעיד על גודל מקסימאלי של האוכלוסייה, כולל הפרטים המקננים והפרחונים מאותה השנה. מספירות חודשיות בעבר נמצא כי אמצע אוגוסט הוא המועד בו נצפה המספר המקסימאלי של קורמורנים גמדים בכל שנה- לאחר פריחת הגוזלים, ולפני עזיבת הסתיו.

ברוב האתרים הקורמורנים נספרים בשעות הבוקר באתרי שיחור המזון- בשמורות הטבע, בבריכות הדגים ובכינרת (בעזרת סירה). הקורמורנים בחוף כרמל ובעמק חפר נספרים ביציאה מהלינה. הערכה כללית של היקף הקינון במושבות מתבצעת ע"פ תנועת קורמורנים בוגרים מהמושבה ואליה בתקופת הדגירה.

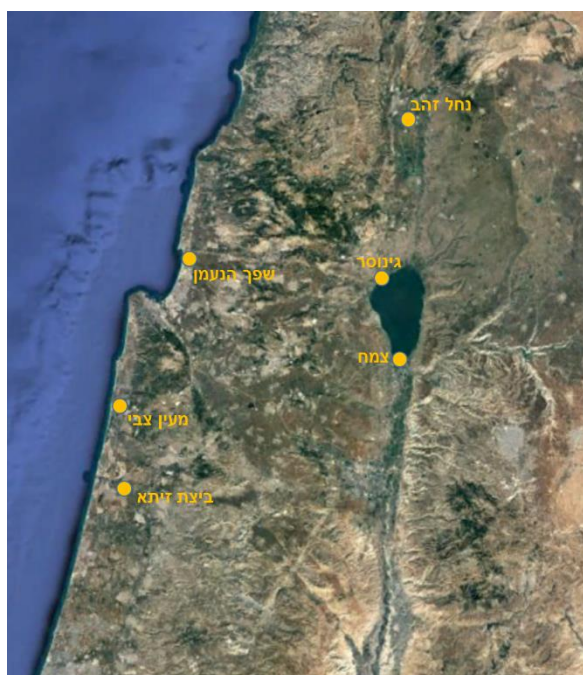
תוצאות 2020

קינון קורמורנים גמדים נצפה ב-5 אזורים (מפה 1): בקריית שמונה (נחל זהב), בכינרת (צמח וגינסור) בעכו (שפך הנעמן), בחוף כרמל (בריכות מעין צבי) ובעמק חפר (שמורת ביצת זיתא).

הקינון בכינרת היה במושבה גדולה בדרום האגם, על עצי אשל, יחד עם מינים אחרים של אנפות ומגלנים. הקינון בחוף כרמל חל זו השנה החמישית, אך לא בשמורת עיינות תמסח אלא במיקום חדש, בתחום מדגה מעיין צבי. לא ברור מדוע נעלמה מושבת תמסח. במקביל מושבת זיתא התרחבה באופן משמעותי.

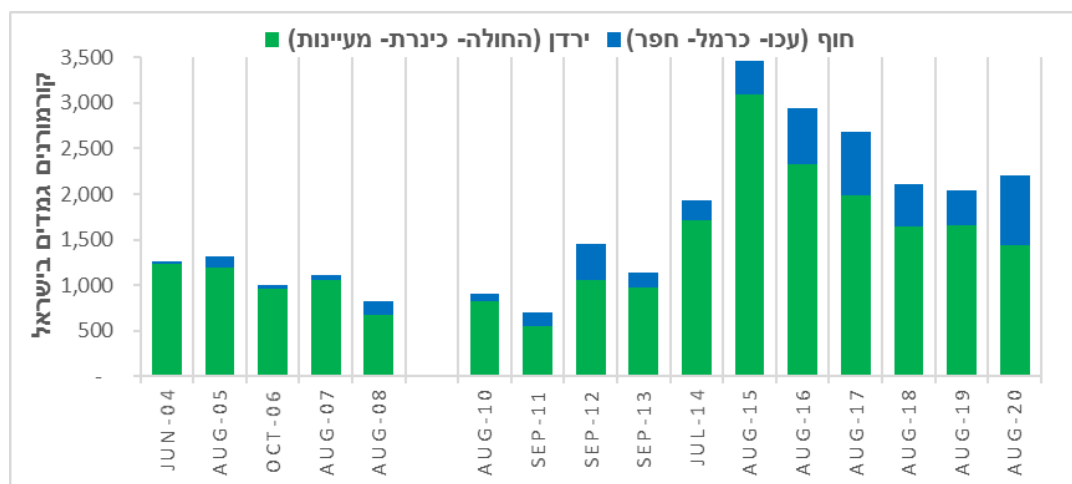
קשה לאמוד מספר הקינים במושבות, בפרט מאחר שבחלק מהאתרים הקינון חל בשני מחזורים. ההערכה היא שהיקף הקינון הגדול ביותר השנה היה במושבת צמח ובמושבת זיתא.

עדות עקיפה להצלחת הקינון ופריחת צעירים בתום העונה מתקבלת מהספירות הארציות שבוחנות את גודל האוכלוסייה.

מפה 1: מושבות קינון בהן קינן קורמורן גמד בקיץ 2020

גודל אוכלוסייה: בתאריך 11/8/2020 נספרו 2,207 קורמורנים גמדים בישראל (פירוט מספרי הקורמורנים שנצפו בכל אתר- בנספח). ערך זה דומה לתוצאות הספירה בשנתיים האחרונות. (איור 1).

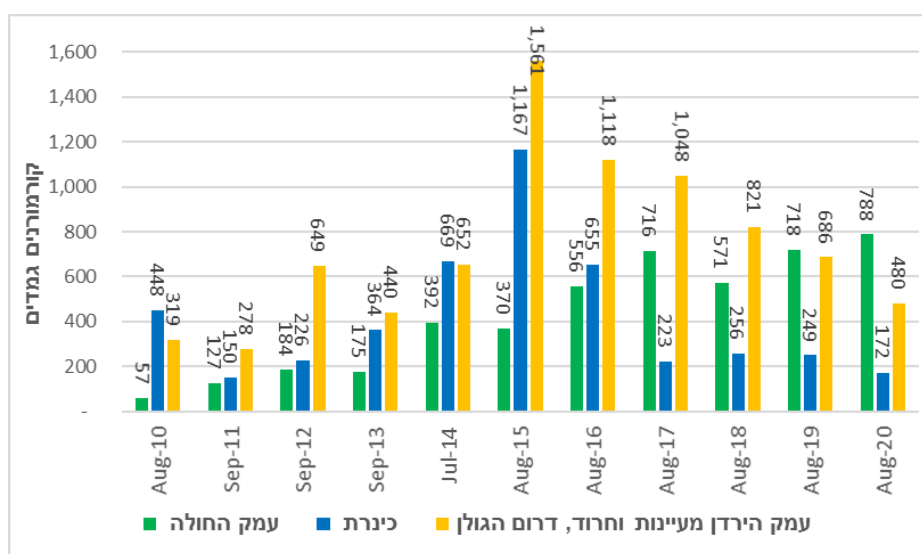

איור 1: גודל אוכלוסייה מקסימלי בישראל, שנים 2004-2020, בחלוקה לאזור החוף (כחול) וירדן (ירוק).

ניתן לחלק את האוכלוסייה בארץ לאזור הירדן (עמק החולה, כינרת, דרום הגולן ועמקים מזרחיים), ולאזור החוף (עכו, מאגר אשכול, חוף כרמל ועמק חפר):

אזור מערכת הירדן: עיקר הקינון הוא בכינרת, ובסיומו חלה התפזרות צפונה ודרומה (איור 2), ככל הנראה בהתאם להיצע המזון בכינרת ובעמקים מצפון ומדרום לה.

בספירת 2020 נצפו בכינרת כ-170 קורמורנים (עמודה כחולה); בעמק החולה נצפו 788 (עמודה ירוקה), שהם פרטים שהגיעו מהכינרת עם תום הקינון בתוספת לאלו שקיננו בקרית שמונה; בעמקים מדרום לכינרת ובדרום הגולן נצפו 480 קורמורנים (עמודה כתומה), המשך לירידה עקבית מזה 5 שנים, יתכן בשל ירידה במצאי המזון באזור בעקבות סגירת מדגים (אפיקים, חמדיה, ועוד).

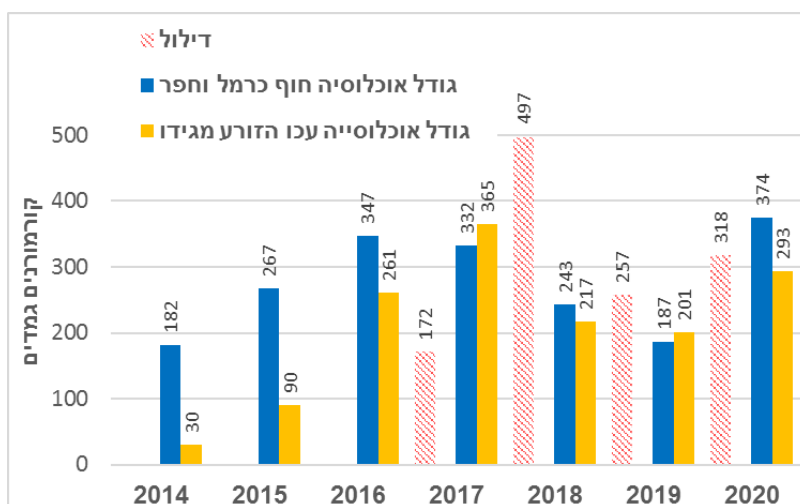

איור 2: גודל אוכלוסיית קורמורן גמד במערכת הירדן, עם תום עונת הקינון, שנים 2010-2020 בחלוקה לעמק החולה, כינרת ועמקים מדרום לכינרת.

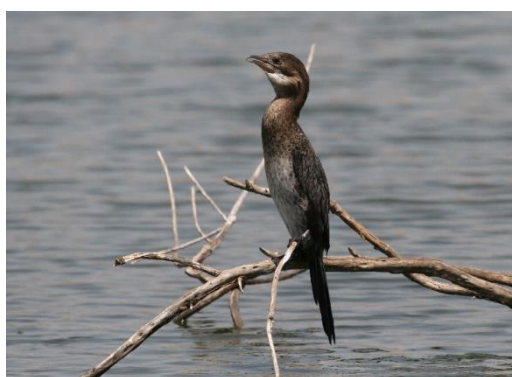
אזור החוף כולל את חוף כרמל ועמק חפר. בנוסף נצפים קורמורנים גמדים בעכו ומגידו, כאשר לא ברורה מידת הקשר שלהם לאוכלוסיית חוף כרמל.

השנה מושבת הקינון בעיינות תמסח לא היתה פעילה. פעילות הקינון הועתקה אל בבריכות מעיין צבי, אך בהיקף נמוך מבשנים קודמות, ואילו הקינון בעמק חפר התרחב משמעותית.

ככל הנראה ממשק הדילול, אשר החל בשנת 2017 ומתקיים ברובו בתחום חוף כרמל, גרם להסטת הנוכחות דרומה, אל עמק חפר. העונה, לראשונה מאז החל ממשק הדילול, חלה עליה במספר הקורמורנים באזור החוף (איור 3).

איור 3: גודל אוכלוסייה (ספירות בתום עונת הקינון) בחוף כרמל ועמק חפר (עמודה כחולה), בעכו ומגידו (עמודה צהובה), ונתוני דילול קורמורנים (במהלך 12 החודשים שבין הספירות), 2014-2020.

סיכום

נכרת מגמת ירידה והתייצבות של האוכלוסייה בעמקים המזרחיים (חולה, כינרת ועמקים). ההמלצה להמשיך בממשק ההטרדה הנוכחי, ללא דילול.

חלה הסטה דרומה של הקינון והאוכלוסייה בחוף, אל עמק חפר. מוצע להמשיך בממשק הדילול ולבחון מחדש בהתאם לממצאים בעתיד.

נספח: תוצאות ספירת קורמורנים גמדים 11.8.2020

אזור	אתר	קורמורנים גמדים	סופר
עמק החולה	מדגה דן בית	48	הדס כהנר
	מאגר דן מערבי וטפליין	4	נאאל דעבוס
	מדגה דן מנסורה	103	הדס כהנר
	מדגה להבות הבשן	53	הדס כהנר
	מדגה צומת הגומא	408	הדס כהנר
	אגמון החולה	31	ניר אספיס
	שמורת החולה	141	יורם מלכה
כינרת		172	יפעת ארצי, אילייה קשקרוב, עידן ברנע, אלי חביב
דרום הגולן	מאגר חיטל	100	אמיר טל
עמק הירדן, מעיינות וחרוד	מדגה מבוא חמה	27	אמיר טל
	מדגה גשר	120	עומרי גואלמן
	מדגה נווה אור	10	עומרי גואלמן
	מדגה נווה איתן	5	נמרוד להב
	מדגה מעוז חיים	10	נמרוד להב
	מדגה כפר רופין	110	מחב"ר
	מדגה טירת צבי ועין הנציב	180	מחב"ר
	מדגה ניר דוד, שלוחות, מירב, מסילות	18	רועי בן-יוסף, גונן בהיר
	מדגה עין המפרץ	18	שאדי דעבוס
	מדגה כפר מסריק	18	שאדי דעבוס
עכו ומגידו	מדגה לוחמי הגטאות	39	רועי פדרמן
	שמורת עין נמפית	42	רועי פדרמן
	שמורת עין אפק	115	דניאל הייטנר ריכטמן, מיסאו אלמניה, חוסיין גדיר
	מאגר אשכול	18	ירון פיטובסקי
	מדגה הזרוע	3	לירון טל, ברק ברכיאל
	מאגר כפר יהושע	40	אסף מירוז
	חוף כרמל		70
עמק חפר		304	אוהד מאס, אופיר בריקנשטיין, צליל לבין, יריב מליחי, שי בליצבלאו